

23. Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. N 704 / Урядовий кур'єр від 07.07.2011 – № 121.

24. Meadows D. L. et al. The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York: Universe Books. 1972. 205 pp.

25. Форрестер Д. Мировая динамика: Пер. С англ. / Д.Форрестер. – М.: ООО «Издательство АСТ»: СПб.: Terra Fantastica, 2003. – 379 с.

ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ

Коцко Т.А., к.е.н., доцент,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Перша циклічна криза притаманна ринковій економіці України, яка розпочалася в кінці 2008 року під впливом світової фінансово-економічної кризи, яскраво засвідчила надзвичайну вразливість вітчизняної економіки до зовнішніх дестабілізуючих факторів та наявність колосального потенціалу загроз економічній безпеці (ЕКБ) держави, який формується системою базових структурних диспропорцій та нерозвиненістю інституцій ринку. Саме структурні дисбаланси в галузевій, відтворювальній, соціальній, зовнішньоекономічній сферах виявилися основою механізму ескалації кризових явищ в фінансовому секторі, посилення їх взаємозалежності, і як свідчать тенденції кризового та посткризового розвитку економіки, – фактором закріплення та поглиблення структурних диспропорцій. Згідно з [3], *міжнародні експерти відносять Україну до групи найбільш вразливих до впливу глобальної кризи країн. Падіння економіки країни було одним з найбільших, – близько 15%, при цьому її відновлення у 2010–2012 рр. значною мірою визначалося зростанням зовнішнього попиту на продукцію експортоорієнтованих галузей та активізацією споживчого попиту населення. В середньому по країнах СНД реальний ВВП зменшився на 7%, в Росії на 7,9%, що майже в два рази менше ніж в Україні.*

З огляду на значні структурні диспропорції в економіці України, які є результатом промислової політики часів СРСР, і які не вдалося подолати за роки ринкових перетворень, економічну кризу 2008-2009 рр. слід перш за все аналізувати з точки зору її впливу на процеси структурної гармонізації, процеси трансформації економічної системи в цілому, перехід до якісного економічного зростання. Адже посткризове відновлення економіки має формувати потенціал її гнучкості на принципово новій основі, потенціал адаптивності до впливу зовнішніх факторів. *Адаптивність економіки – це її здатність адекватно реагувати на зовнішні і внутрішні шоки (збурення) та ефективно відновлювати оптимальні параметри свого функціонування, сталого розвитку [1]. Її принциповою рисою є здатність до відновлення після певних збурень, однак з точки зору пріоритетів структурної трансформації економіки, важливим є не просто відновлення, а якість відновлення. Тобто посткризовий розвиток економіки має підвищувати її адаптивність до впливу зовнішніх факторів у майбутньому.* Саме зазначений аспект слід брати до уваги при розробленні антикризової економічної політики, зміст якої визначатиме адаптаційний потенціал економічної системи. У цьому контексті, слід звернути увагу на тезу наведену у [6], висловлену фахівцями ОЕСР: *«криза не повинна зашкодити становленню рушіїв довгострокового зростання, вона натомість має бути використана як трамплін для прискорення структурних змін... Неспроможність здійснити це може привести лише до тимчасового відновлення, оскільки макроекономічні й структурні підвалини поточного спаду залишаться незацеплені».* Таким чином, економічна криза і процеси посткризового відновлення можуть формувати адаптаційний потенціал економіки, а можуть його обмежувати. *Економічна політика держави має створювати передумови саме для розвитку потенціалу адаптації економіки, відтак її слід реалізувати на стратегічноорієнтованій та системній основі, поєднувати з політикою інституційних перетворень, комплексно використовувати той інструментарій, який дозволив би активізувати довгострокові чинники розвитку, забезпечував його якість, формував спроможність економічної системи до саморозвитку.* Лише

збалансоване поєднання економічних та інституційних трансформацій може дозволити рух економіки до нової якості, який супроводжуватиметься використанням інноваційних технологій, збільшенням ролі людського капіталу, міжгалузевою та міжсекторною інтеграцією і розширенням внутрішнього ринку, підвищенням рівня експортного потенціалу і переходом до технологічних укладів вищих рівнів. У цьому контексті *Державна економічна політика в фінансовій, інвестиційній, виробничій, соціальній, екологічній та інших сферах має спрямовуватися на забезпечення активізації факторів адаптивності, до яких у [1] відносять наступні:*

- розмір та ефективність ринку (індекс розміру внутрішнього ринку, індекс розміру зовнішнього ринку, індекс ефективності ринку);
- адаптивність до коливань зовнішньої кон'юнктури (індекс адаптивності до ринку сировинних продуктів, індекс адаптивності до ринку несировинних продуктів, цінова конкурентоспроможність);
- рамкові умови для бізнесу (індекс економічної свободи);
- здатність до інновацій (індекс інновативності);
- структурна адаптивність (середній модуль відхилення у структурі капітальних інвестицій за останні 5 років, структурні зміни зайнятості населення в розрізі видів економічної діяльності за останні 5 років, норма прибутку, середній коефіцієнт відхилень рівнів валового наявного доходу по інституційних секторах економіки, рівень нагромадження основного капіталу, рівень покриття внутрішнього попиту продуктами вітчизняного виробництва);
- зовнішня фінансова стабільність (сальдо платіжного балансу, цінові умови торгівлі);
- адаптивність до кліматичних змін (рівень викидів CO₂, індекс викидів CO₂, ефективність політики кліматичних змін);
- регіональні диспропорції – розрив між максимальним та мінімальним значенням (валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, прямі іноземні інвестиції у розрахунку на одну особу, середньомісячна заробітна плата, індекс людського розвитку).

Отже, адаптивність економічної системи визначається цілим комплексом взаємообумовлених чинників. *Вразливість вітчизняної економіки безпосередньо пов'язана з низькою її адаптивністю, яка є лише одним з наслідків структурної розбалансованості, не менш важливе значення має і інституційна несформованість економічної системи, суперечливість процесів інституційних трансформацій, їх низька ефективність. Інституції є саме тою основою, на якій має забезпечуватися трансформація структури економіки. Саме розвинені інституції забезпечують ефективність процесів руху та перерозподілу економічних ресурсів відповідно до пріоритетів структурної трансформації.*

Не можна не погодитися з думкою експертів, які у [3] *серед факторів вразливості української економіки визначають знижений потенціал сталості, пов'язуючи його з особливим способом постсоціалістичної трансформації та специфічної моделі економічного зростання, яку використала Україна і виділяють такі його причини:*

- недореформованість економіки, а відтак і низька адаптивність, – в Україні не сформовано повноцінної моделі ринкової економіки, в її структурі зберігається значна частка державного сектору, що відрізняється консервативністю і заниженими стимулами для господарюючих суб'єктів;
- генерування державою збільшених витрат виробників через: високе податкове навантаження; збереження монополій; високі соціальні витрати у порівнянні з низьким потенціалом виробництва; збереження корупційного середовища, що в кінцевому результаті обмежує конкурентоспроможність вітчизняних виробників;
- експортна зорієнтованість вітчизняної економіки та залежність динаміки її розвитку від попиту на світових ринках;
- значна залежність від імпорту паливно-енергетичних ресурсів та динаміки цін на них;
- відсутність досвіду антикризового управління в умовах циклічної кризи ринкової економіки.

Як вітчизняні, так і іноземні науковці акцентують увагу на тому, що *падіння української економіки в кінці 2008-2009 рр. є закономірним результатом економічної політики держави протягом періоду економічного зростання – 2000–2008 рр.*, яке в основному визначалося цінами на продукцію вітчизняного експорту, динамікою внутрішнього попиту стимульованого грошово-кредитною політикою, розширенням банківського кредитування (перш за все споживчого) за рахунок зростання обсягів іноземного кредитування [1–3; 6; 7]. При цьому, тенденція відновлення економіки характеризується аналогічними особливостями, характерними для докризового періоду, що свідчить про формування кризового потенціалу розвитку. Слід зауважити, що в зазначений період в сфері інституційних перетворень якісних зрушень не відбулося. *Більше того, інституційне середовище формувалося для обслуговування інтересів, які суперечать пріоритетам якісного розвитку, що сприяло поглибленню деформацій в тих чи інших сферах економіки.* Тобто, можемо констатувати, що економічна політика за своїм змістом була політикою проциклічною, її відірваність від політики інституційних перетворень позбавила економіку будь-яких амортизаторів, які б пом'якшили падіння та сформували передумови для нової якості розвитку.

Структурна оптимізація економіки має забезпечувати не просто міжгалузеву інтеграцію, підвищення якісного рівня експортного потенціалу, розвиток сфери послуг, високотехнологічних секторів економіки, а що найважливіше, – перехід до нових технологічних укладів. Без створення відповідного інституційного середовища реалізувати ці завдання неможливо. Інституційні механізми економічної системи мають забезпечувати схильність господарюючих суб'єктів до інноваційної активності. Адже слід не просто говорити про стійкість до криз, а про здатність економічної системи відновлюватися в результаті впливу криз на якісно новій основі. За умов структурної розбалансованості економіки, доводиться відновлювати втрачений потенціал зростання, який позбавлений елементів розвитку. Інституційні механізми мають забезпечувати стратегічно важливі позитивні ефекти криз, які пов'язані з переструктуруванням економіки відповідно до нових викликів.

Траєкторія динаміки реального ВВП України (рис. 1, [8]) свідчить про відсутність сталості в економічному розвитку, кумулятивності в процесах відтворення, дезінтегрованості їх структурних складових, що є визначальними ознаками проциклічної моделі економіки з низькою адаптивністю. Разом з тим, більш пологіша траєкторія, яка відображає менші темпи приросту ВВП і досягається на основі взаємної інтеграції структурних складових економічної системи була б менш чутливішою до впливу зовнішніх шоків.

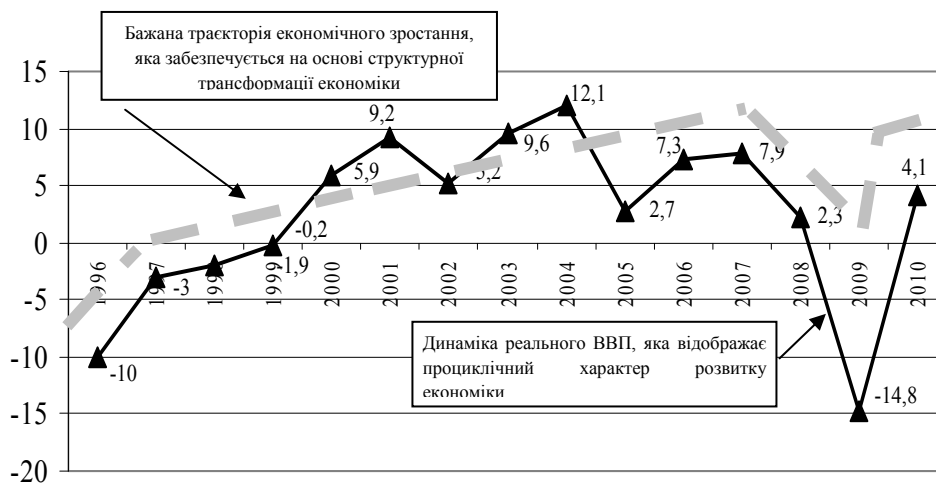

Рис. 1. Динаміка реального ВВП України, 1996–2011 рр., % до відповідно періоду попереднього року

Так, наприклад, падіння ВВП протягом 2005 року (обумовлене перш за все зовнішніми факторами) з 12,1 до 2,7% приросту певною мірою нівелює позитивний ефект зростання в цілому, активізуючи і чинники дестабілізуючого характеру. Інерційність очікувань суб'єктів економіки різних рівнів за таких умов не реалізується, що зменшує рівень і масштаби трансакцій, дестабілізує систему ресурсних, товарних та фінансових потоків, оскільки порушуються пропорції попиту та пропозиції на різних ринках.

Зазначені тенденції виступають чинниками проциклічності економічної динаміки. Значно ускладнюється можливість формування та реалізації бізнес-планів господарюючими суб'єктами, зменшується і ефективність виконання тих чи інших планів в рамках соціально-економічної, інвестиційної, регіональної та інших напрямів політики держави.

Особливо нівелюється стратегічна роль соціальної політики як фактору конкурентоспроможного розвитку економіки, вона перебирає на себе функції виключно соціального захисту. Такий стрибкоподібний характер розвитку економіки є яскравою ознакою її слабкості, за своїм змістом він більшою мірою пов'язаний з провокуванням механізмів обмеження адаптаційних можливостей економічної системи.

Експортна зорієнтованість економіки України, її залежність від кон'юнктури світових ринків металу та продукції хімічного комплексу, яка відображена на рис. 2.

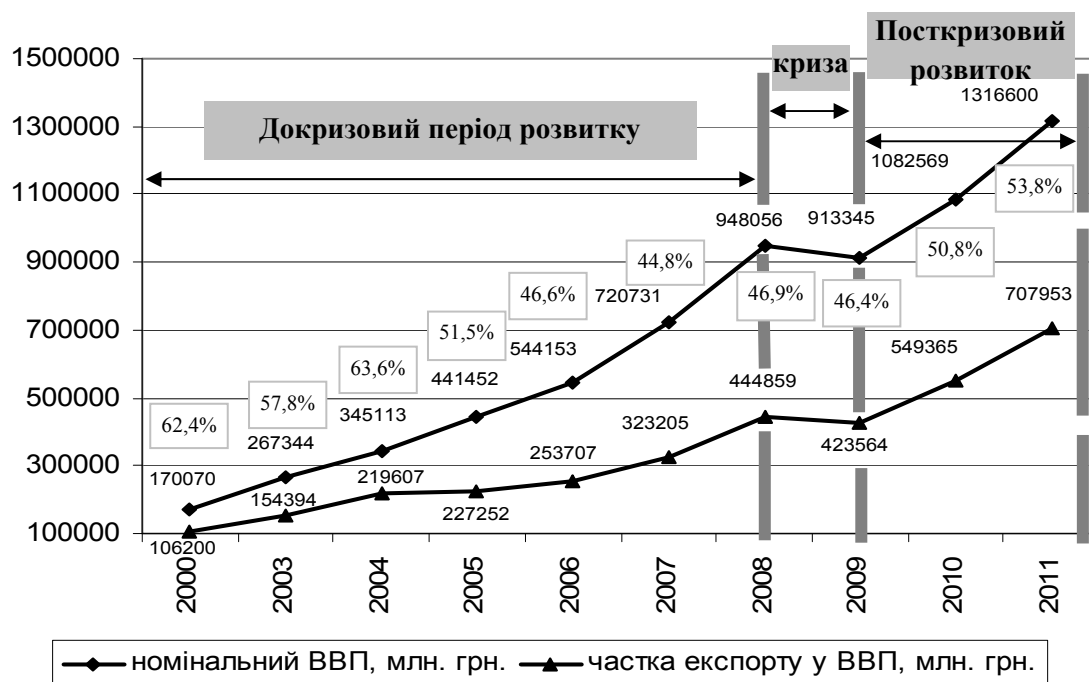

Рис. 2. Динаміка номінального ВВП України та частки експорту у ВВП, 2000–2011 рр.

Динамікою частки експорту у ВВП [8], є найважливішою ознакою слабкості та низької адаптивності економічної системи, оскільки робить її залежною від світових економічних криз та виключає стійке економічне зростання. У розвинутих країнах світу на зовнішньому ринку реалізується приблизно п'ята частка продукції щодо ВВП, при цьому це продукція різних технологічних укладів. Низькоякісна структура експорту виступає чинником консервації нераціональної структури промисловості, закріплення сировинної моделі міжнародної спеціалізації національної економіки. Енерго- та економічно неефективні технології виробництва експортної продукції погіршують умови конкуренції на ринках та обумовлюють необхідність пошуку конкурентних переваг за рахунок механізмів державних дотацій, регулювання цін на ринку паливно-енергетичних ресурсів, низької вартості робочої сили тощо, що суперечить самій ідеології політики переходу до якісного економічного розвитку.

Намагання держави підтримувати експортоорієнтовані галузі, виходячи з інтересів макроекономічної стабільності, дуже часто провокувало реалізацію нераціональних регулятивних заходів, мультиплікативний ефект яких з часом сприяв виникненню збурень в економіці. Зазначені процеси супроводжувалися відповідними деформаціями в інституційному середовищі, що звичайно ж послаблювало гнучкість економіки. Протягом періоду економічного зростання (як і в цілому за роки незалежності України), економічна політика держави, незважаючи на її суперечності та безсистемність, значною мірою зводилася до підтримки базових галузей, експортоорієнтованих виробників, надання пріоритетів великому бізнесу (роль малого та середнього бізнесу недооцінювалася), пошуку резервів зменшення витрат виробництва енергоємними секторами економіки (дуже часто через відхід від ринкового ціноутворення), стимулювання споживчого попиту через нераціональне збільшення соціальних витрат бюджету тощо. Зазначені напрями економічної політики є основою політики економічного зростання, а не розвитку. В умовах відсутності реальних та прозорих ринків ресурсів, нерозвинутості інституцій в цілому, стимульоване економічне зростання в такий спосіб супроводжується формуванням колосального потенціалу кризових явищ, який повною мірою проявляється в умовах циклічного спаду, про що зокрема засвідчила і криза 2008–2009 років.

Аналізуючи процеси економічних трансформацій в економіці України та якість економічного зростання в цілому, слід виділити декілька етапів [1–3; 7]:

– 1991–1999 рр. – період трансформаційної кризи, – характеризується сталим падінням ВВП, який станом на кінець 1999 р. становив 60% від ВВП 1990 р., а також стихійністю структурних трансформацій через відсутність стратегії державної структурної політики, їх регресивною спрямованістю, – зокрема скороченням частки галузей, що виробляють кінцеву продукцію на користь галузей важкої промисловості, значним зростанням енергоємності ВВП (за 1991–2000рр. енергоємність ВВП зростає майже в 1,3 рази і досягла 1,17кг у.п. на одну гривню, що в 5–6 разів вище ніж в країнах ОЕСР);

– 2000–2008 рр. – період економічного зростання, яке забезпечувалося значною мірою зовнішніми чинниками розвитку, характеризувалося формуванням експортоорієнтованої моделі зростання та нестійкою динамікою. Зростання ВВП у 2000 р. було зумовлене прискоренням розвитком світової торгівлі та сприятливою кон'юнктурою на зовнішніх ринках металургійної і хімічної продукції, а також проведенням першої грошової приватизації великих виробничих комплексів. Протягом 2001–2004 рр. обсяг реального ВВП зріс на 41,1%. Основним фактором економічного зростання був зовнішній попит. У 2005 р. відбулося різке зниження темпів економічного зростання внаслідок погіршення кон'юнктури зовнішніх ринків та непередбачуваних заходів економічної політики, розширення доступу іноземних товарів на вітчизняний ринок (приріст роздрібного товарообороту та імпорту перевищили темпи зростання ВВП), зростання соціальних виплат і споживчого кредитування населення, ревальвації гривні, яка підвищила цінову конкурентоспроможність імпорту. З 2005 р. внутрішній споживчий попит став головним рушієм зростання ВВП. Частка споживчих витрат у ВВП протягом 2005–2008 рр. стабільно зростала – з 71,2% у 2004 р. до 80% у 2008 р.;

– період економічної кризи 2008–2009 рр. – характеризувався спадною динамікою ВВП протягом року (номінальний ВВП за результатами 2009 р. склав 913 млрд. 345 млн. грн., з урахуванням падіння у 2009 р. ВВП України знизився до 63% від рівня 1990 року, що відповідає показнику на кінець 2005 р.), стійкою тенденцією погіршення основних фінансових результатів діяльності підприємств (фінансовий результат підприємств України від звичайної діяльності до оподаткування за 2009 р. склав «мінус» 31,6 млрд. грн.), стагнаційними тенденціями в інвестиційній сфері (інвестиції в основний капітал за підсумками 2009 р. були на 41,5 % нижчими від рівня 2008 р.), стагнацією у сфері банківського кредитування (приріст кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій у 2009 р. становив лише 9,9 % від аналогічного показника попереднього року), зниженнями обсягів надходжень до бюджету (за підсумками 2009 р. до державного бюджету надійшло

225,4 млрд. грн., що на 6,4 млрд. грн., або 2,7 % менше ніж 2008 р.), *зниженням реальних доходів та купівельної спроможності населення* (приріст номінальних доходів населення в 2009 р. був у 5,6 рази нижчим за відповідний показник 2008 р., зменшившись із 230,8 млрд. грн. до 41,0 млрд. грн., наявний дохід у 2009 р. був у реальному вимірі на 8,5 % нижчий);

– *період посткризового відновлення економіки, – 2010–2012 рр.* – не супроводжується якісними змінами у структурі виробництва, а відбувається завдяки зростанню зовнішнього попиту на продукцію експортоорієнтованих галузей, а також відновленню споживчого попиту внаслідок збільшення доходів населення, що закладає ризики для подальшого економічного прогресу, попри це спостерігається стагнація інвестиційних процесів.

Рис. 3. Замкнутий характер моделі проциклічного розвитку структурнорозбалансованої економіки

Примітка: ВВП – валовий внутрішній продукт, C_c – споживання сумарне (домашніх господарств та промисловості), I – інвестиції, E – експорт, D_n – доходи населення, $D_{д.б.}$ – доходи бюджету, $N_1 - N_6$ – ефекти економічного зростання; N_1 – посилення дисбалансу у розвитку окремих галузей і сфер виробництва (дисбаланс у розвитку галузевої структури, інвестиційного потенціалу тощо); N_2 – дезінтеграція фінансового та реального секторів; N_3 – розвиток міжрегіональних диспропорцій та дезінтеграції виробництва на територіальному рівні; N_4 – зростання ресурсо- та природоємності ВВП, а відтак і еколого-економічних збитків; N_5 – посилення диференціації в рівні доходів населення; N_6 – зростання цінових диспропорцій.

Однак, найбільша проблема з точки зору ЕКБ держави полягає у розмиванні та відсутності механізмів посткризового відновлення економіки, яке б характеризувалося елементами розвитку. Відсутність внутрішнього ринку унеможливує активізацію внутрішніх чинників економічної динаміки. Сировинна зорієнтованість експорту обмежує ефективність стимулюючих заходів економічної політики. Відтак, кризова хвиля втрачає свій очисний, позитивний заряд. Післякризовий розвиток економіки України відбувається не через її структурну трансформацію, а на старій структурній основі. Зазначене дозволяє стверджувати про те, що антикризова політика, яка спрямована на стимулювання сукупного попиту та економічного зростання загалом, певною мірою входить в суперечність з політикою забезпечення адаптивності економіки. Адже стимулювання економічного

зростання через таку політику в довготерміновій перспективі неодмінно виявиться кризовим фактором, оскільки забезпечує реалізацію моделі розвитку «від кризи до кризи», при цьому потенціал розвитку при кожному переході характеризуватиметься тенденцією до послаблення. На рис. 3 схематично представлено модель проциклічного розвитку структурнорозбалансованої економіки, яка в процесі розвитку, – після кожного циклічного спаду, втрачає його якісний потенціал.

Показовою з точки зору аналізу потенціалу та якості економічного розвитку, адаптивності економічної системи є динаміка Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) України та окремих субіндексів, більшість з яких у [1] розглядаються як індикатори адаптивності економічної системи. Незважаючи на те, що Україна за ГІК покращила свої позиції на 7 пунктів – з 89 (серед 139 країн у рейтингу ГІК 2010/2011) до 82 місця (серед 142 країн у рейтингу 2011/2012) [9], підстав стверджувати про формування потенціалу розвитку економіки не має (рис. 4). Адже покращення субіндексу «Макроекономічна стабільність» є абсолютно зрозумілим на фоні посткризового відновлення економіки. Натомість відставання таких субіндексів як «Інститути», «Інновації», «Удосконалення бізнесу» свідчить про відсутність процесів формування передумов переходу до якісного економічного розвитку.

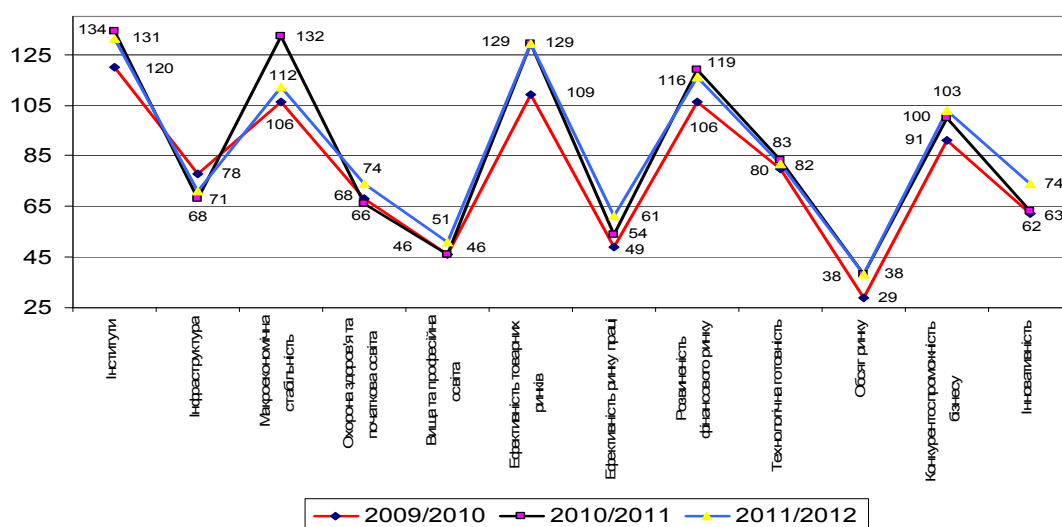

Рис. 4. Складові Глобального індексу конкурентоспроможності України, 2009–2010 рр., 2010–2011 рр. та 2011–2012 рр.

Результати України у розрізі складових ГІК є найбільш яскравим свідченням того, що економіка України характеризується обмеженим адаптаційним потенціалом, при цьому посткризове її відновлення не супроводжувалося процесами його формування. З року в рік траєкторія динаміки більшості субіндексів повторюється, а окремі з них характеризуються тенденцією до погіршення [9].

Доцільно звернути увагу на динаміку ГІК окремих постсоціалістичних країн. Як свідчать показники рис. 5, Україна демонструє значно гірші результати за цілим комплексом складових, що характеризує і меншу ефективність соціально-економічних трансформацій. Україна залишається позаду таких країн як Польща, Латвія, Румунія, Болгарія, Чехія, Угорщина, а також Литва, Латвія. Натомість, тенденція динаміки ГІК Польщі є свідченням ефективності інституційних та економічних перетворень, послідовності державної політики їх забезпечення [9].

Кожного року експертами ситуація з інституційним розвитком визначається для України ключовою. Адже неефективні інститути будуть значною мірою визначати ефективність економічної динаміки у найближчі роки. Саме інституційний розвиток слід розглядати як стратегічно важливу передумову забезпечення структурної трансформації та

переходу до якісного економічного розвитку. Однак даний субіндекс залишається найгіршим серед інших складових рейтингу конкурентоспроможності України (рис. 6).

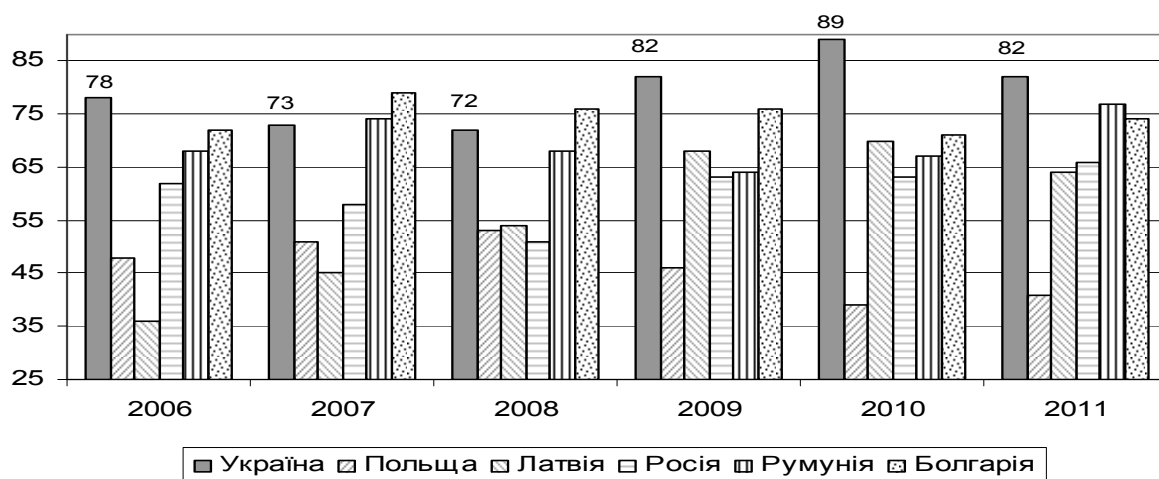

Рис. 5. Рейтинг постсоціалістичних країн за Глобальним індексом конкурентоспроможності, 2006–2011 рр.

За цим компонентом Україна покращила свій минулорічний рейтинг на три пункти, однак і надалі перебуває майже наприкінці рейтингу, – 2011/1012рр. – 131 місце, 2010/2011рр. – 134, 2009/2010рр. – 120, 2008/2009рр. – 115 [9]. Слід звернути увагу на те, що серед постсоціалістичних країн, – Україна займає найгірші позиції, водночас країни, які випереджають Україну за цим субіндексом мають значно гнучкішу економіку, більш динамічніше розвиваються, а відтак і вищий рівень життя населення.

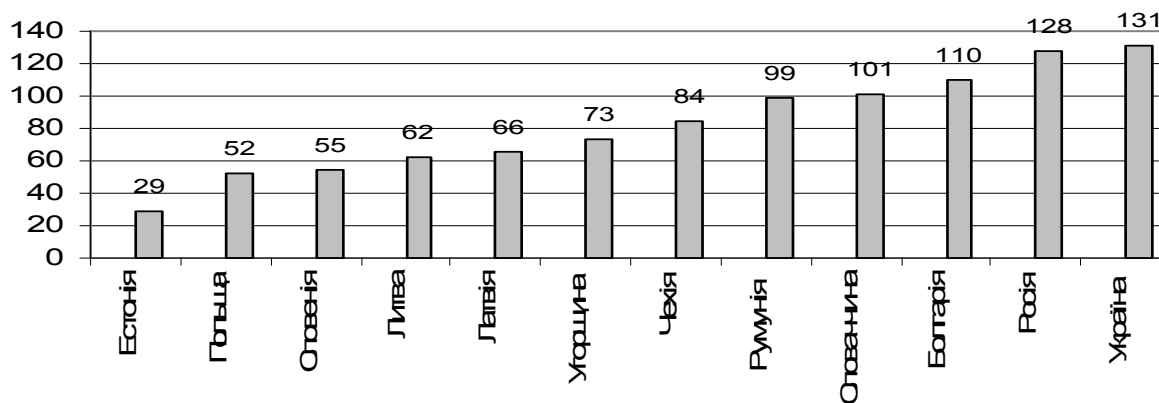

Рис. 6. Місце України серед постсоціалістичних країн в рейтингу глобальної конкурентоспроможності за субіндексом «Інститути», 2011–2012р.

На рис. 7. наведена динаміка зміни складових субіндексу «Інститути» [9]. Як бачимо, ключові складові, такі як незалежність судової системи, захист прав власності та тягар державного регулювання не лише характеризуються значним відставанням, але і мають тенденцію до погіршення. У порівнянні з країнами СНД (за результатами звіту 2011/2012) гірше за Україну місце має Киргизстан (136-те), Росія посіла 128 місце, найкраще місце (60-те) у Грузії.

Про низьку ефективність інституційного середовища України, а відтак і адаптивність економіки свідчать і інші рейтинги міжнародних організацій. Так, у 2012 р. за *Індексом*

економічної свободи (Американський дослідний центр «The Heritage Foundation» та газета «The Wall Street Journal», розраховується на основі таких індексів як свобода бізнесу, торгівлі, податкова свобода, захист прав власності та ін.) Україна посіла 163 місце зі 179 країн (остання, 43 позиція серед країн Європи) опинившись в групі країн з «невільною економікою» (2011 р. – 164 місце, 2010 – 162, 2009 – 152) [10]. При цьому основними причинами зниження рейтингу України експерти визначають неефективність державних видатків і корупцію. За *Індексом сприйняття корупції Transparency International у 2011 р.* Україна на 152 місці серед 183 країн (2010 р. – 134 місце серед 178 країн, 2009 р. – 146 серед 180 країн) [11]. У рейтингу Світового банку за *Індексом провадження бізнесу (Doing Business Index) у 2011 р.* Україна на 145 місці серед 183 країн, (у 2010 р. на 142 серед 183 країн) [12].

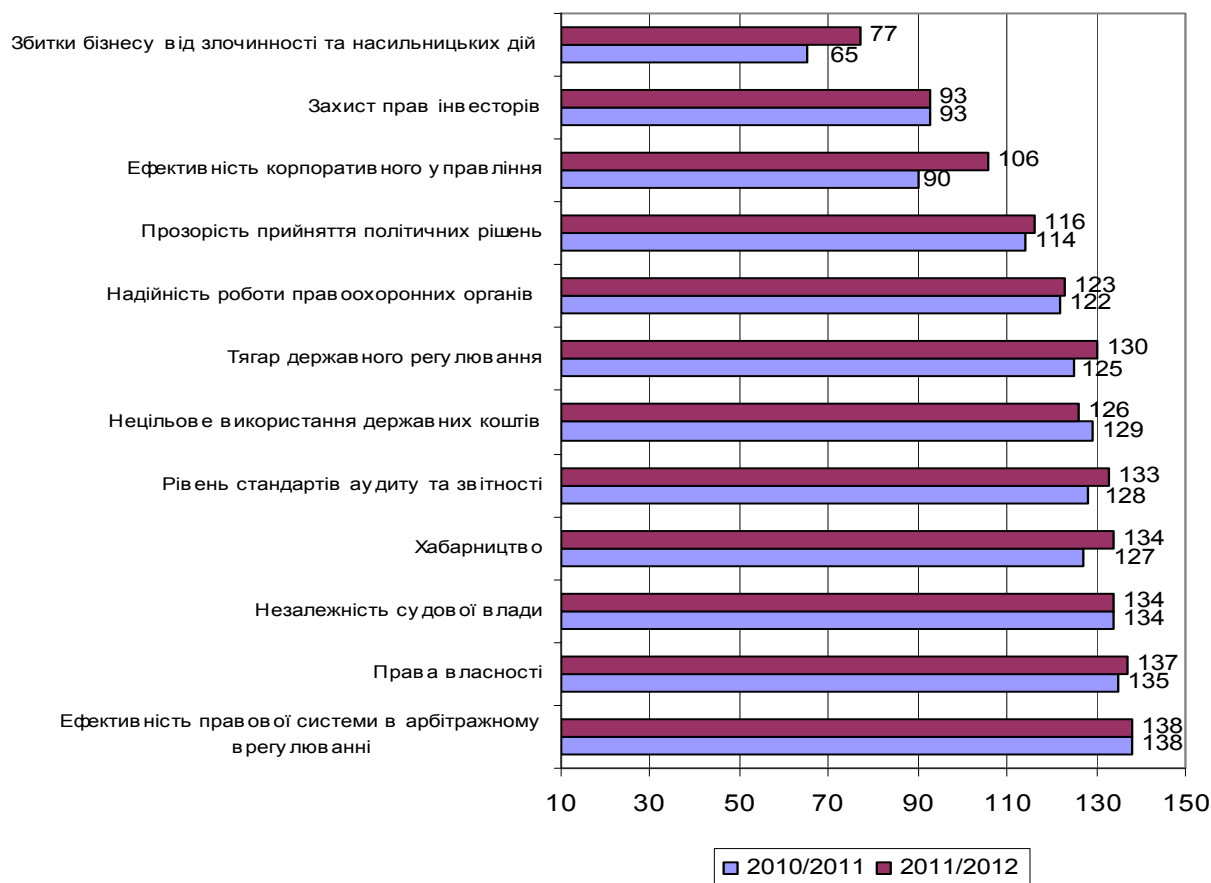

Рис. 7. Складові субіндексу «Інститути» Глобального індексу конкурентоспроможності України, 2011–2012рр.

Незавершеність інституційної трансформації є однією із причин стримування процесів структурної оптимізації економіки України. Макроекономічна стабілізація, досягнута протягом 2010–2012рр зумовлена об'єктивністю процесів циклічного розвитку економіки і стосується більшою мірою антикризової політики, однак не політики підвищення її адаптивності. Зростання економіки у 2010–2012 рр. можна розглядати лише з точки зору короткотермінової макроекономічної стабілізації за умови сприятливої кон'юнктури зовнішніх ринків. *Найважливіше завдання яке сьогодні постає, полягає у тому, як поєднати процеси економічного зростання, відновлення з процесами якісних структурних зрушень.* Цілком очевидно, що самих економічних інструментів тут недостатньо, слід перш за все реалізувати систему заходів спрямованих на удосконалення інституцій. Лише в умовах розвиненого інституційного середовища активізація інвестиційних процесів на різних

ієрархічних рівнях може слугувати інтересам якісного економічного розвитку та формувати передумови забезпечення ЕКБ держави, а не провокувати виникнення тих чи інших загроз.

Формування адаптаційних можливостей економіки має супроводжуватися поєднанням інституційних та економічних трансформацій, демократизацією всіх сфер життя суспільства, подальшою лібералізацією економіки та інтеграцією її у систему світогосподарських процесів. Розвинені інституції є тим механізмом, який сприятиме максимізації позитивних ефектів інтеграційних процесів у просторі світової економічної системи, а не генеруватиме загрози. Лише за таких умов в економіці формуватимуться механізми її гнучкості, здатності до переструктурування архітектури відповідно до потреб нових викликів. Економічна політика держави в період посткризового розвитку національної економіки дуже опосередковано пов'язана з політикою формування адаптаційного потенціалу, вона дезінтегрована з іншими складовими та зорієнтована знову ж таки на реалізацію пріоритетів базових галузей і за своєю суттю більшою мірою є антикризовою.

У [1] досить ґрунтовно характеризуються основні напрями політики підвищення адаптивності економіки в умовах глобальної кризи, акцент автором робиться більшою мірою саме на економічній складовій. Проте, *розвиток адаптаційного потенціалу економіки слід розглядати не лише з точки зору безпосередньо економічної доцільності, певних амортизаторів в умовах циклічного спаду, але і з точки зору важливої умови переходу до соціоекологоекономічної моделі, яка дозволяє долати нові виклики пов'язані з обмеженістю ресурсів, забрудненням навколишнього природного середовища тощо.* Подібна модель безпосередньо пов'язана з рухом економіки до нових технологічних укладів, формуванням якісно нової структури, яка забезпечує збалансований розвиток соціальної, екологічної та економічної складових. З огляду на це, політика розвитку адаптивності економіки прямо, або ж опосередковано охоплює цілу систему напрямів, – економічний, соціальний, технологічний, екологічний, а також освітній, культурний та інші. Її зміст значно ширший за традиційне розуміння державної економічної політики, а ефективність залежить від взаємної інтегрованості зазначених напрямів. Інноваційну зорієнтованість економіки, її здатність до саморозвитку, які є основними критеріями адаптивності не можна досягнути виключно економічним інструментарієм, це результат комплексних заходів різних напрямів державної політики, а також певного цивілізаційного поступу в цілому.

Список літератури

1. Економіка України: шоківі впливи та шлях до стабільного розвитку / [О.Г. Білоцерківець, Т.В. Бурлай, Н.Ю. Гончар та ін.]; за ред. д-ра екон. наук І.В. Крючкової; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2010. – 480 с.
2. Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти. / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.] – К.: НІСД, 2010. – 96 с.
3. Економічна криза в Україні: наслідки та ефективність антикризової політики / Л.Верховодова, К.Агеєва і Д.Згортюк. Керівник проекту О.Пасхавер. Центр економічного розвитку – К., 2009. – 44 с.
4. Міжнародна комісія незалежних експертів. Українська програма реформ для нового президента. Пропозиції для України: 2010 – час для реформ. – К.: 2010. – 88 с.
5. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
6. Покришка Д.С., Павлюк А.П. Відтворювальна динаміка ВВП і стійкість економічного зростання в Україні / Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 3(20). – С. 45-52.
7. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Гесць В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.
8. www.ukrstat.gov.ua
9. www.me.gov.ua
10. www.heritage.org
11. www.transparency.org
12. www.doingbusiness.org